

Dejiny do konca 19. storočia

Písané dejiny Pliešoviec začínajú, podobne ako v prípade mnohých iných miest, mestečiek a obcí, v 13. stor. Početné pramene od tohto obdobia vypovedajú o udalostiach, ktoré v rôznej miere ovplyvňovali osudy obyvateľov Pliešoviec. Historická kronika napriek tomu, že je miestami neúplná, umožňuje nahliadnúť do vzdialenej i nedávnej minulosti.

Prvým dokladom o už jestvujúcej obci je dodnes v origináli zachovaná listina, ktorú vydal 7. septembra 1256 uhorský kráľ Belo IV. Panovník podľa dokumentu daroval do trvalého vlastníctva za vernosť a mnohé služby svojmu stotníkovi Budislavovi, hájnikovi Zvolenského lesa z dediny Pliešovce (*villa Plyseuch*), zem medzi obidvoma potokmi Lomno (*Lampna*) aj so všetkými úžitkami a príslušenstvom. Podľa rozhodnutia kráľa mohol Budislav v prípade, že by zomrel bez dedičov, darovanú zem odkázať počas svojho života či posmrtno príbuzným, alebo pre spásu duše cirkvi [1]. O Budislavovi bolo v listine uvedené, že je hájnikom či presnejšie strážcom kráľovského lesa. V čase vydania listiny boli kráľovskí hájníci typickým služobníckym obyvateľstvom Zvolenského lesa, na území ktorého sa v nasledujúcom období utvorila Zvolenská župa. Služobníci, žijúci v jednotlivých osadách, boli organizovaní do desatín a stotín. Výhody pôvodne vojenského rozdelenia

▲
Listina kráľa Bela IV. z roku 1256.
Prvý písomný doklad o obci Pliešovce (ŠA Zvolen)

obyvateľstva spočívali najmä vo vykonávaní rôznych služieb a odvádzaní poplatkov. Funkcia stotníka naznačuje, že Budislav patril k domácejmu obyvateľstvu, o čom môže svedčiť aj jeho meno. S prítomnosťou stotníka a hájnika v Pliešovciach súviselo aj zamestnanie ostatných obyvateľov obce, ktorí boli najpravdepodobnejšie tiež hájnikmi.

Územie, ktoré panovník udelil Budislavovi, ležalo v okolí Lomnianskeho potoka. Pripomína ho tu aj miestny názov Budislav, doložený v neskoršom období [2]. Darovaný majetok ležal zrejme v severnej časti vtedajšieho pliešovského chotára a kryl sa prinajmenšom sčasti s neskorším územím Sásy. Presný priebeh chotárných hraníc v tomto období nie je známy. O polohe niektorých hraničných bodov informujú iba nepriame a sporadické správy. Chotárne názvy

na južnom a juhovýchodnom okraji územia Pliešoviec zaznamenáva metácia (ohraničenie) majetkov kláštora na Bzovíku, ktorá bola dodatočne vsunutá do listiny z roku 1135 ešte predtým, ako ju potvrdil v roku 1262 kráľ Belo IV. Hranice bzovického majetku postupovali popri rieke Krupinica (*Corpona*) na východ do veľkých lesov k miestu zvanému Lopata (*Lopata*). Vychádzali z lesa a popri viacerých stromoch označených hraničnými znakmi viedli na planinu zvanú Lom (*Lom*) [3]. I keď opis hraníc neobsahuje zmienku o Pliešovciach, hraničné body vymedzovali územie obce. Informujú o tom podrobne mladšie pramene.

Ďalším doteraz neznámym historickým dokladom o Budislavovi aj o Pliešovciach je listina kráľovského dvorského sudcu z roku 1346. Prameň pri opise majetkovoprávných pomerov v hontianskej obci Cerovo uvádza stručnú zmienku, podľa ktorej mali v roku 1274 vymedziť chotárne hranice stotník Buda alebo Koch z Pliešoviec (*Plusuch*) [4]. Skutočnosť, že ide o Pliešovce, potvrdzuje údaj o pôsobnosti zvolenského župana v Cerove. Budislav vystupuje v dokumente pod skráteným menom Buda. Spolu s Kochom boli títo dvaja muži z Pliešoviec poverení vykonaním dôležitého právneho úkonu vo vzdialenej obci.

Osada na okraji Zvolenského komitátu, v ktorej žili strážcovia lovných revírov, patrila pod správu kráľovského hradu vo Zvolene. Zmeny v spravovaní územia nastali pri utvorení miestneho hradného panstva. Centrom sa stal hrad Dobrá Niva, založený panovníkom niekedy medzi rokmi 1254–1305 [5]. K spoločenským zmenám v tomto období prispel aj príchod nemeckých hostí, ktorý sa prejavil v rozrastaní osídlenia na okolí. Okrem Dobrej Nivy a Babinej, ktorým panovník udelil výsady už v roku 1254 [6], sa usadili nemeckí kolonisti aj v susedstve Pliešoviec. Slovenské obyvateľstvo nazvalo novozałożenú alebo nanovo osídlenú obec podľa saských obyvateľov Sása. V prameňoch sa možno stretnúť aj s maďarským označením Nemecké Pliešovce (Németpelsőc). Týmto názvom dobová administratíva rozlišovala Sásu od starších (Slovenských) Pliešoviec. Úradný názov spočiatku slúžil pre označovanie jedného územia, na ktorom po vyčlenení Budislavovho majetku a vzniku Sásy existovali dve samostatné obce. Pôvod názvu Pliešovce odvodzuje jazykoveda od slovanského výrazu *plěšb*, ktorý označoval holé, lysé miesto. Rovnakého pôvodu je názov obce Plešivec v Gemi, s ktorým možno Pliešovce v historických dokladoch ľahko zameniť. Názov Slovenské Pliešovce (Tótpelsőc), používaný často v úradných zápisoch v stredoveku aj v novoveku, už v maďarčine zreteľne rozlišoval Pliešovce a Plešivec [7].

Málo prebádanou súčasťou staršej histórie Pliešoviec sú cirkevné dejiny. O podmienkach

v cirkvi a stave jednotlivých farností informuje v celouhorskom meradle súpis, ktorý vznikol pri vyberaní pápežských desiatkov v rokoch 1332–1337. V zozname platieb odvádzaných farármi vystupujú lokality stotožňované so Sásou aj s Pliešovcami. Stanislav zo Sásy (*Sascac* alebo aj *Selsac*) pri vyberaní desiatku uviedol, že príjem z jeho benefícia, patriaceho pod cirkevnú správu Zvolena, neprevyšuje päť hrivien. Zaplatil preto pol hrivny. Farár Henrich z Pliešoviec (*Plesvic*) uviedol, že jeho príjem neprevyšuje viac ako šesť hrivien. Jeho benefícium patrilo pod hontiansku cirkevnú správu a podliehal priamo ostrihomskému arcibiskupovi [8]. Vzhľadom na národnostné zloženie obidvoch obcí sa doterajšie bádanie prikláňa k záveru, že mená farárov v súpise boli zamenené. Na základe tohto zistenia mohol v Pliešovciach v čase vyberania pápežského desiatku pôsobiť farár Stanislav [9]. Vzhľadom na zámenu kňazov je otázne, či súpis nezamieňa aj hodnotu benefícia, ktorá závisela od hospodárskeho postavenia obcí. Podľa historicko-geografického výskumu môže rôzna územno-správna príslušnosť farností súvisieť s rôznym obdobím ich vzniku [10]. S neznámou stredovekou stavbou v Pliešovciach literatúra spája kostol sv. Juraja. Doposiaľ chýbajúce priame doklady o zasvätení chrámu tomuto svätcovi dovoľujú stotožniť uvedené patrocínium iba s kostolom v gemerskom Plešivci [11]. Podľa miestnej tradície sa pliešovský kostol nachádzal na Kostolnom vrchu v oblasti Zaježovej [12]. Farské kostoly boli zvyčajne súčasťou sídiel alebo stáli v ich blízkosti. Dominantu Pliešoviec tvorila v minulosti barokovo upravená zvonica na východnom okraji obce. Pôvod tohto objektu zatiaľ nie je známy.

Kráľ Ľudovít I. v roku 1351 potvrdil výsady okolitým mestečkám, ku ktorým sa okrem Dobrej Nivy a Babinej už pripojila aj Sása [13]. Pliešovce sa v tomto období podieľali na hospodárskej správe hradného panstva. V roku 1393 kráľ Žigmund na žiadosť Zvolenčanov oslobodil kupcov prichádzajúcich na jarmoky do Zvolena od platenia mýta na vzdialenosť dvoch míľ od mesta. Medzi vymenovanými miestami, na ktorých sa vybralo mýto, vystupujú južne od Zvolena okrem Dobrej Nivy aj Pliešovce (*Pelsewch*) [14]. K povinnostiam obyvateľov Pliešoviec podľa stručnej zmienky patrilo vyberanie mýtnych poplatkov. O umiestnení mýtnej stanice rozhodla výhodná poloha obce na hradskej ceste v blízkosti hraníc medzi Zvolenskou a Hontianskou župou. Mýto na hontianskej strane v neďalekom Senohrade spomína listina z roku 1342 [15]. V tom čase už zrejme existovalo aj mýto v Pliešovciach. Mýtné poplatky sa tu vyberali aj po roku 1393. Kráľ v roku 1412 vydal konfirmáciu listiny, ktorá oslobodzovala kupcov prichádzajúcich na jarmoky do Zvolena od platenia mýta. Medzi spomenutými mýtnymi miestami opäť vystupujú Pliešovce (*Pleswich*) [16]. V roku 1424 Žigmund Luxemburský daroval svojej manželke kráľovnej Barbore spolu s ďalšími majetkami vo Zvolenskej župe aj dobronivské panstvo. Pri výpočte mýt v tomto prameni Pliešovce nevystupujú. Pod názvom Slovenské Pliešovce (*Tothpelsewch*) je obec uvedená v súpise majetkov hneď za mestečkami hradného panstva [17]. Podrobnejšie údaje o Pliešovciach a ich obyvateľoch poznáme z listiny, ktorú vydalo mesto Zvolen 11. apríla 1425. Podľa dokumentu počas vymedzovania hraníc medzi majetkom bzovického prepošta a územím Krupiny svedčili starci z obce Schonau (Sása), nazývanej aj Nemecké Pliešovce. Svedkovia si spomenuli, že v čase pred vyše tridsiatimi alebo až osemdesiatimi a viac rokmi sa spolu so bzovickým prepoštom v Sásе zhromaždili početní

muži z Pliešoviec, Sásy, Dobrej Nivy a Babinej. Zúčastnili sa vtedy na vymedzení hraníc územia, na ktorom sa nachádza prepoštova obec zvaná Abstos (Bzovská Lehôtka). Dôvodom vypočúvania svedkov bola lúka Krupinčanov, na ktorú si robil nárok prepošt zo Bzovíka. Mesto Krupina pre veľkú vzdialenosť lúky nemohlo využívať. Prenajímalo ju preto obyvateľom

ďalšie svedectvo, podľa ktorého sa ešte pamätal, že na mieste, kde sa nachádza dedina Abstos, nebol vtedy žiadny dom [18]. Prameň uvádza dvojazyčné názvy sídiel. Nemci z okolia Pliešoviec označovali Sásu názvom Schonau („Pekná Niva“), Lehôtku názvom Abstos („Poruba“)

*Listina kráľa Žigmunda z roku 1393.
Zmienka o mýte v Pliešovciach (ŠA Zvolen)*

Sásy za poplatok jeden zlatý ročne. Pri tejto príležitosti podali svedectvo aj Peter Ryšavý (*Ruffus*) a Šimonov syn Ondrej, richtári z Pliešoviec, inak zvaných Kalkofen (*iudices de Plessowicz alias de Calkofen*). Keď zhorelo Petrovmu otcovi humno a nemal seno na kŕmenie svojho dobytku, vtedy (pred asi šesťdesiatimi rokmi) mu Henlin Grimm zo Sásy ponúkol na odškodnenie tri kopy sena z krupinskej lúky, za ktorú zaplatil nájom. O Petrovom vysokom veku hovorí aj jeho

a napokon Pliešovce názvom Kalkofen (doslovne „Vápenná Pec“) [19]. Motiváciou pre utvorenie názvu mohla byť výroba vápna v Pliešovciach v tomto období. O poľnohospodárstve vypovedá pozoruhodná zmienka, podľa ktorej obyvateľ Pliešoviec už v 14. stor. skladoval seno v humne. Listina spomína prvých po mene známych pliešovských richtárov. Podľa záznamu obec možno pozostávala z dvoch častí.

Spojenie Pliešoviec s okolím v stredoveku zabezpečovali cesty. K dokladom tohto druhu sa zaraďuje údaj z roku 1469. Mesto Zvolen uhradilo peňažnú hotovosť za koňa pre istého Beneša, ktorý prišiel z Pliešoviec (*de Plessowecz venit*) [20]. Na ceste pri vstupe do Zvolenskej župy sa aj naďalej vyberalo mýto. V roku 1478 medzi mýtnymi miestami opäť vystupujú Pliešovce [21]. Okrem hradskej spájali Pliešovce s okolím aj cesty miestneho významu. Spojenie s blízkou Krupinou dokladá v roku 1494 zmienka o ceste, ktorá vedie z Pliešoviec do Krupiny [22]. Prameň zaznamenávajú aj opis chotárnych hraníc. V roku 1471 ohraničila Budínska kapitula podľa starších metácií územie bzovického prepoštstva. Severné hranice majetkov kláštora prechádzali na východ po Krupinici (*Corpona*). Rieka oddeľovala majetky Sásu a Pliešovce vo Zvolenskej župe od Lehôtky a Senohradu, ktoré už ležali v Hontianskej župe. Hranice ďalej postupovali na vrch Lopata (*Lopata*), pod ktorým vyvieral prameň, tvoriaci hranicu Lopaty alebo Klinkovca (*Klinkovecz*). Po ceste prechádzalo ohraničenie do kopca až ku Kamennému potoku (*Kamenni potok*), ktorý pritekal z Čierneho bahna (*Czerno bahno*). Popri potoku vystupovalo ohraničenie k Čiernemu bahnu, kde tvorili hranicu prameň a kríže na kameňoch. Rozhraničenie ďalej

*Listina mesta Zvolen z roku 1425.
Svedectvá obyvateľov Pliešoviec (ŠA Zvolen)*

vystupovalo na planinu Lom (*Lom*). Chotáre Pliešovci a Senohradu tu rozdeľovali rôzne medze. Odtiaľ postupovali hranice na vrch Javorník (*Javornik*) a ďalej k veľkej skale, zvanej Bralo (*Bravo*). Na tomto mieste sa stretávali hranice Zvolenskej, Hontianskej a Novohradskej župy [23]. O hraničnom spore svedčí záznam vzťahujúci sa k roku 1476, podľa ktorého obyvateľa Slovenských Pliešovci obsadili pozemky Nemeckých Pliešovci pri Vápennej studni (*Meszes Kútyya*) [24]. Miestny názov pisár v tomto prípade pre lepšiu zrozumiteľnosť preložil do maďarčiny v podobe Meszeskút.

Správy z neskorého stredoveku bližšie neinformujú o okolnostiach, za akých sa Pliešovce stali mestečkom. Pôvodná výsadná listina sa nezachovala. Jej znenie nie je známe ani z mladších odpisov. Oporou sú iba neskoršie údaje, ktoré približne určujú čas, kedy Pliešovce nadobudli privilégia. V roku 1565 uhorský kráľ Maximilián spomína vo výsadnej listine staré slobody, udelené Pliešovciam ešte jeho predchodcami [25]. Získanie výsad spája s menom konkrétneho panovníka až dokument z roku 1715, kedy pliešovský richtár žiadal kráľa o obnovenie starých výsad mestečka, udelených uhorskými kráľmi. Spomenul pritom Mateja I. a Maximiliána II. [26]. Je otáznne, či sa richtár pri svojom tvrdení odvolával na tradíciu, alebo na dnes už stratené pramene. Dôveryhodnosť historickej správy možno však potvrdiť v prípade kráľa Maximiliána. K Maximiliánovým predchodcom podľa času vládnutia nesporne patrili aj Matej I. (Matej Korvín). V súvislosti s udelením výsad nemožno obísť skutočnosť, že v rokoch 1464–1465 vydal kráľ Matej listiny pre viaceré mestá a dediny vo Zvolenskej župe. Panovník potvrdil alebo upravil ich dovtedajšie práva a povinnosti. V roku 1465 Matej Korvín obnovil privilégia aj mestečkom Dobrej Nive, Nemeckým Pliešovciam a Babinej [27]. Udalosť mohla byť vhodnou príležitosťou pre zlepšenie postavenia susednej obce. Povinnosti kráľovských hájnikov prestali Pliešovčania plniť najneskôr po udelení výsad.

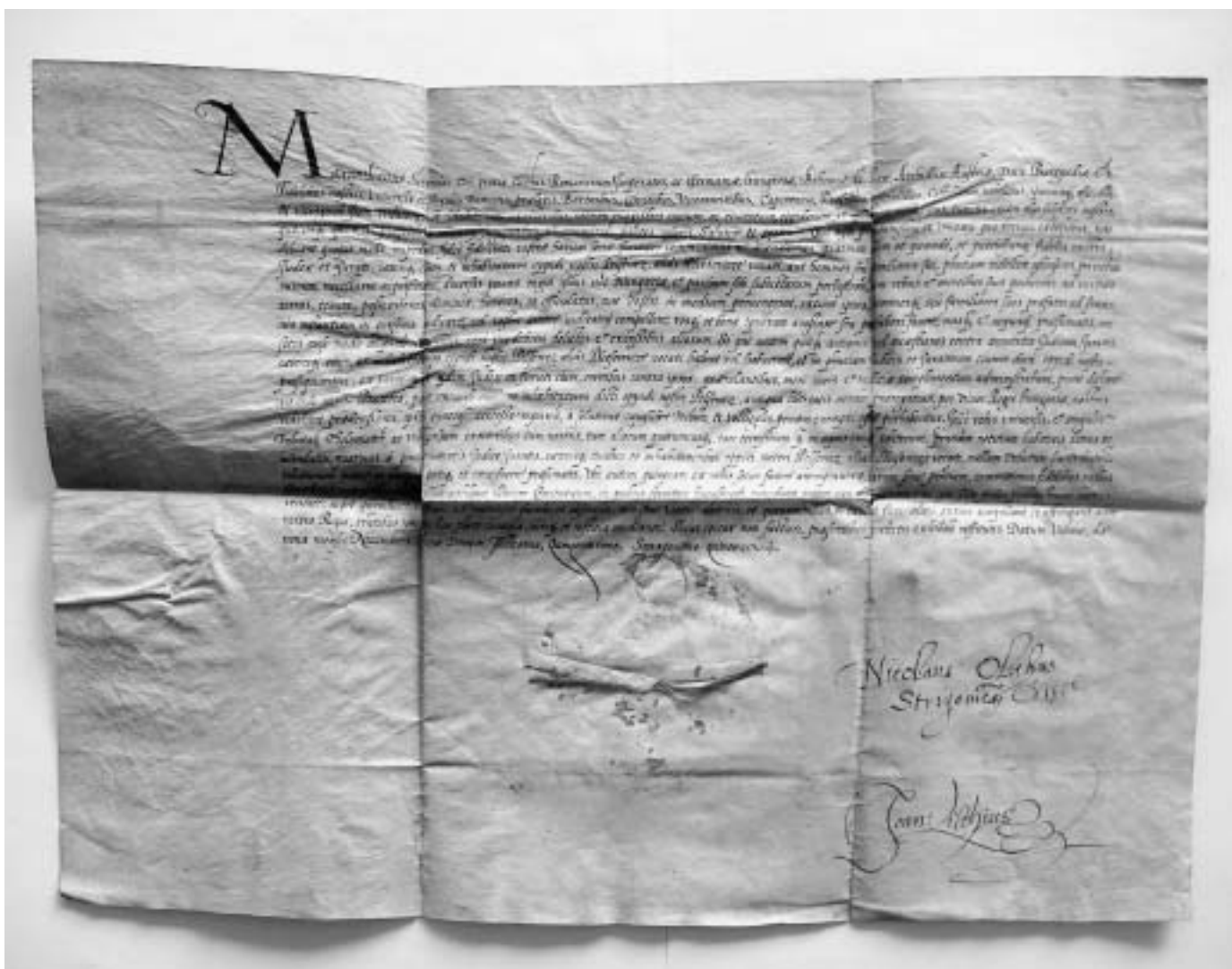
V závere stredoveku sa viaceré kráľovské majetky vo Zvolenskej župe ocitli v súkromných rukách. Zmeny vo vlastníckych pomeroch na území Dobronivského panstva nastali v roku 1486. V tomto roku kráľovná Beatrix, manželka Mateja Korvína, dala do zálohu Dobronivský hrad za 7000 zlatých členom chorvátskeho rodu Frangepanovcov [28]. V roku 1515 hrad aj s celým panstvom získala od Bernarda Frangepana jeho dcéra Izota, vydatá za kráľovského stolníka Štefana z Perína. Listina spomína príslušenstvá hradu, ktoré tvorili obe a myta [29], nemenuje však jednotlivé majetky. Štefan z Perína v roku 1518 vymenil Dobronivské panstvo za iné majetky so Štefanom Verbőczym. Pri tejto príležitosti vznikol súpis príslušenstiev panstva. Na prvých miestach uvádza Dobrú Nivu, Pliešovce, Sásu,

Babinú a ďalej ostatné hradné majetky [30]. Pramene tohto druhu uvádzajú zvyčajne výpočet majetkov podľa ich významu a hierarchie. Na základe uvedeného poradia lokalít možno vyvodit záver, že Pliešovce boli zaradené k mestečkám.

Pliešovce sa stali posledným a najmladším mestečkom Dobronivského panstva. Ovplyvnilo to aj ich postavenie medzi privilegovanými sídlami. V zozname farností z roku 1516 sa objavuje popri Dobrej Nive a Babinej aj farár z Pliešovci (*plebanus de Pelsewcz*) [31]. Pod týmto označením mohol vystupovať farár zo Sásy. Pramene podrobnejšie informujú o právnom postavení mestečka. V roku 1523 kráľ Ľudovít II. Jagelovský potvrdil na základe listiny, ktorú osobne predložil Štefan Verbőczy, výsady Dobrej Nive, Sásy a Babinej [32]. V tejto súvislosti vzbudzuje pozornosť odpis listiny Ľudovíta II., ktorý sa v archíve mestečka Pliešovce objavil v 18. stor. Podľa tohto dokumentu kráľ potvrdil výsady štyrom mestečkám, medzi ktorými sa počítali aj Pliešovce [33]. Dokument nemožno prijať bez výhrad voči jeho pravosti. Podľa hodnoverných dokladov potvrdili panovníci spoločné výsady pred rokom 1523 iba Dobrej Nive, Sásy a Babinej [34]. Z pohľadu nasledujúceho vývoja je nemenej zaujímavý fakt, že o spoločných výsadách štyroch mestečiek neinformujú ani kráľovské listiny, vydané po roku 1523. Pri potvrdení a obnove privilégií vystupujú spolu vždy iba Dobrá Niva, Sása a Babiná. Pliešovciam udeľovali panovníci výsadné listiny osobitne [35]. Dobové pomery a vzťahy medzi mestečkami môže osvetliť iba dôkladné spracovanie dejín všetkých štyroch sídiel.

Obraz mestečka v 16. stor. vykresľujú portálne súpisy Zvolenskej župy. Súpis príslušenstiev Dobronivského hradu z roku 1542 uvádza v Pliešovciach 24 port a poplatok, ktorý odviezol mlynár. Mlyny vlastnili podľa súpisu aj Dobrá Niva, Sása a Babiná [36]. Hodnotné údaje o sociálnom zložení sídla obsahuje portálny súpis Dobronivského panstva z roku 1549. Poplatky a dane odvieďlo 24 platiacich port. Pliešovským richtárom bol Tomáš Čunda. Súpis spomína päť chudobných domácností (*pauperes*). V ďalších piatich žili noví obyvatelia (*novi coloni*). Ako opustené (*deserte*) boli uvedené tri domácnosti a dve vyhoreli (*combusti*). Želiari (*inquillini*) žili v desiatich. Platbu uhradil aj mlynár (*molitor*) [37]. Súpis predstavuje na prvý pohľad skromné životné podmienky obyvateľov mestečka. Z dlhodobého hľadiska je však potrebné zohľadniť prebiehajúce zmeny, o ktorých svedčia údaje o opustených domácnostiach, ale aj o prisťahovaných obyvateľoch. Počet uvedených port (daňové jednotky či brány) ešte neposkytuje presné poznatky o veľkosti sídla, nakoľko sa nemusel zhodovať s celkovým počtom domov.

Porážka uhorských vojsk v bitke pri Moháči uvoľnila tlak Osmanskej ríše smerom na sever. Mocenské záujmy Turkov začali od polovice 16. storočia ovplyvňovať aj osudy obyvateľov Pliešovci. Vo februári 1556 filakovský beg Hamza podnikol výpravu do Dobronivského panstva, odkiaľ odviekol približne 300 ľudí a väčšie množstvo dobytka [38]. Súpis hradných majetkov spomína vyludnené a šťastie vypálené sídla. O obyvateľoch Pliešovci uvádza, že sú poddaní Turkov [39]. Mestečko sa ocitlo v neľahkom rozpore. Dane a poplatky odvádzalo Turkom a naďalej aj hradnému panstvu. Situácia sa nezlepšovala ani v nasledujúcom období. Pri obliehaní pevnosti v Sečanoch v roku 1562 Turci porazili veľké uhorské vojsko Jána Balašu. V priamom ohrození sa následne ocitlo aj okolie banských miest [40]. O situácii Pliešovčanov hovorí údaj z roku 1564. Na základe nariadenia Zvolenskej stolice išli obyvatelia

Privilegiá Pliešoviec od kráľa Maximiliána z roku 1565 (ŠA Zvolen)

dobronivského panstva vypomáhať pri opevňovacích prácach v Krupine. Z Pliešoviec odišlo pracovať 28 obyvateľov. Zo Sásy odišlo do Krupiny 10 obyvateľov. Pri obidvoch lokalitách sa zároveň objavuje poznámka, že podliehajú Turkom [41].

Pliešovce v tomto období obhajovali svoje privilégia, s ktorými bolo spojené ich hospodárske postavenie. Na žiadosť ostrihorského arcibiskupa Mikuláša Oláha zástupca konventu vo Sv. Beňadiku nad Hronom svedčil v marci 1563 vo veci listín týkajúcich sa Pliešoviec. Za účasti zvolenského župana a kapitána Jána Balašu sa pri vyšetrovaní na Zvolenskom zámku zistovalo, či pliešovskí mešťania a obyvatelia neutrpeli pri županovom konaní ujmu [42]. Predmetom vyšetrovania boli pravdepodobne povinnosti a výsady mestečka. Pliešovce získali zanedlho novú výsadnú listinu. Uhorský kráľ Maximilián I. vydal 9. novembra 1565 vo Viedni privilégium, [43] v ktorom určil práva mešťanov a obyvateľov mestečka zvaného Pelsöc, inak Pliešovce (*cives et inhabitatores oppidi nostri Pelsewcz alias Pliesowcze*). Základ výsad tvorilo právo slobodne obchodovať, súdna právomoc richtára a mýtna imunita. Obyvatelia Pliešoviec alebo ich ľudia či služobníctvo mali právo predávať

svoje veci a tovar určený na predaj v rôznych častiach kráľovstva. V prípade, že by niekto prišiel s Pliešovčanmi do sporu, súdiť ho mali podľa práva a spravodlivosti richtár a prísazní mestečka. Pri oslobodení Pliešoviec od platenia poplatkov sa panovník priamo odvolával na staršie výsady: „Okrem toho sú všetci mešťania a obyvatelia nášho mestečka zvaného Pliešovce ich starými slobodami, láskavo udelenými božskými kráľmi Uhorska, totiž našimi predchodcami, vyňatí spod platenia mýta a poplatkov.“ Kráľovským alebo aj iným vyberačom poplatkov a mýt, ktoré sa vyberali na zemi aj na vode, kráľ nariadil, aby nevyberali od Pliešovčanov žiadne mýta. Županom, podžupanom a slúžnym v stolicích, kde by sa nariadenie porušovalo, prikazuje, aby dbali o jeho dodržiavanie. Výsadná listina z roku 1565 sa zachovala v archíve mestečka dodnes. Nasledujúci panovníci pri obnove výsad zohľadňovali existujúce privilégia, ktoré upresňovali alebo upravovali.

Každodenný život v mestách aj mestečkách v ranom novoveku reprezentujú jedinečné pramene, akými sú testamenty. Testamentárny odkaz

zostavil v prítomnosti farára, richtára a susedov Laurinc (Vavrinec) Pivovarči. Po jeho smrti pliešovský richtár a boženíci (prísazní) potvrdili poslednú vôľu v písomnej podobe 4. mája 1572 [44] záznamom vyhotoveným v slovakizovanej češtine. Vavrinec bol vo svojej poslednej vôli označený ako náš (čiže pliešovský) služobník a pivovarči. Najprv oznámil, že má u Pavla Maslovského 40 zlatých, ktoré dáva pani Schelfeldrovej. Z peňazí, ktoré mal uložené u richtára, uhradil na svoj hrob farárovi a ďalším ľuďom. Z týchto peňazí ešte zostalo v Pliešovciach 12 zlatých. Ak by sa našla jeho sestra alebo niekto, kto potvrdí, že je jeho priateľ, peniaze sa im vydajú. Testament nakoniec spomína dediča ostatného majetku: *Lawryncz Pywowarczy mal gedny nobawycze a dwe kossily. To poruczcy swogmu zemkowy, nassemu pywowarczy. Zase wyznal Lawryncz Pywowarczy pred smrtow, ze nema w tomto kragy blyznegssyho pritele a zemka jako Lawryncze Pywowarcza, kterysssto gest w nassey poczytweg dedyne na tento czas.* Podľa uvedeneho záznamu bol najbližším priateľom a zemkom (rodákom) Vavrince Pivovarčiho iný Vavrinec Pivovarči. Najpravdepodobnejšie išlo o syna. O tejto osobe sa zároveň v testamente píše, že je tiež pliešovský pivovarči. V Pliešovciach sa teda varilo pivo a nachádzal sa tu miestny pivovar. Potvrdzujú to aj priezviská či prímená obyvateľov, odvodené od ich zamestnania. Označenie dediča použité v dokumente popri označení mesto nesúviselo s právnym postavením Pliešoviec, ale azda s veľkosťou sídla.

Písomné svedectvo vyhotovené v kultivovanom jazyku s početnými slovakizmami dokladá vyvinutú kancelársku prax a spisomňovanie právnych úkonov v mestečku. O ďalšom testamente nás informuje list richtára a prísazných vydaný 24. apríla 1589. Zástupcov mestečka predtým požiadala Dorota Peničková, aby pozvali a vypočuli ľudí prítomných pri testamente, ktorý urobil ešte počas svojho života Mikuš (Mikuláš) Penička. Prítomní pred richtárom pod prísahou vypovedali o záveti Mikuláša Peničku. V listine sa ďalej píše: *w testamente gest zapsano czo á kterak poruczyl pred týmy lydmy, kterysssto w testamentú mena gegych zapsane sú, w koho Mykusse Penyczke dluzoba stogý w tomto wasom ucztlywom meste a komu gest poruczena ta dluzoba.* Pliešovský richtár a prísazní prosia preto zúčastnených, aby boli nápomocní Dorote Peničkovej a jej sirotám, keďže majú nárok na dedičstvo, ktoré im poručil hospodár a otec [45]. Vzhľadom na torzovitost zachovaných prameňov možno predpokladať, že nešlo o náhodné a ojedinelé písomnosti. Obidva dokumenty v tomto ohľade dotvárajú kultúrny obraz mestečka v 16. storočí.

Turecko-uhorským konfliktom sa nevyhli ani Pliešovce. Koncom februára 1578 sečiansky beg obišiel Vígláš a priviedol svoje vojsko až do

Pliešoviec. Odtiaľ poslal predný voj do Dobrej Nivy. Ozbrojená posádka v Sáse zahнала Turkov späť do Pliešoviec. Tu ju však napadol stred tureckého vojska a 26 drabantov spolu s kapitánom zabili [46]. Napriek vojnovým udalostiam a daňovému zaťaženiu sa vývoj mestečka nezastavil. Určité napredovanie sa prejavilo v zvyšovaní počtu obyvateľstva a tiež v sídelnom raste. Domový súpis dobronivského panstva z roku 1598 uvádza v Dobrej Nive 26 domov, avšak v Pliešovciach spomína 48 domov. V Sáse sa nachádzalo 14 domov a v Babinej 20 [47]. Podľa počtu domov sa Pliešovce zaradovali na prvé miesto medzi majetkami hradného panstva. Ostatné mestečká s počtom domov už v tomto období zaostávali aj za niektorými dedinami. Vývoj, ktorý vyznieval v neprospech nemeckého obyvateľstva, do značnej miery ovplyvňovali prebiehajúce boje a plienenie. Na jeseň v roku 1599 prenikli tureckí spojenci Tatári do oblasti bankských miest a vypálili Dobrú Nivu aj Pliešovce [48]. Škody spôsobené na majetku a azda aj na ľudských životoch sa priamo prejavili v stave jednotlivých sídiel.

Hradné panstvá Zvolen a Dobrú Nivu dal v roku 1604 panovník do zálohu Mikulášovi a Františkovi Dersffymu. Podľa listiny z roku 1609 kráľ Matej II. hradné majetky opätovne inskriboval a zálohoval Uršule, dcére už nebohého Františka Dersffyho [49]. Po Uršulinej smrti získal v roku 1619 hradné majetky jej manžel Mikuláš Esterházy. Panovník ho ešte v predchádzajúcom roku vymenoval za zvolenského župana [50]. S Esterházyovcami, ktorí sa stali majiteľmi panstva, sú od tohto obdobia spojené dejiny Pliešoviec aj celého regiónu. Vlastnícke vzťahy zatiaľ nie sú dostatočne preskúmané. Pri reambulácii (obhliadke a obnove) hraníc medzi chotármi Pliešoviec a Senohradu v roku 1633 vystupuje majiteľ zvolenského a dobronivského panstva Pavol Esterházy, avšak spomína sa tu aj správca (zrejme iba časti) hradných majetkov, ktoré patrili Jurajovi Liptayovi [51]. V roku 1636 udelil kráľ Ferdinand II. mestečku výsadnú listinu, ktorá sa nezachovala. Panovník súčasne adresoval Pavlovi Esterházymu list, v ktorom ho na základe prosby Pliešovčanov žiadal, aby zachovával slobody a výsady mestečka a nezaťažoval ho vyžadovaním neprimeraných výnosov [52].

V rokoch 1638 a 1648 vystupujú Pliešovce spolu s ostatnými mestečkami medzi hradnými majetkami Esterházyovcov. V portálnych súpisoch z tohto obdobia sa zároveň objavuje poznámka, že naďalej podliehajú aj Turkom [53]. Výkaz príjmov dobronivského panstva uvádza v polovici 17. stor. v Pliešovciach 47 poddanských usadlostí a mlyn. Obyvatelia panstvu dodávali šindel a štvrtinu z úrody žalučov [54]. Kráľ Ferdinand III. v roku 1656 na žiadosť Mikuláša Esterházyho potvrdil vlastnícke práva zemanov Jakuba a Juraja Kováča (Kovách) a ich dedičov na majetkové podiely v Sáse. Pri uvedení do držby majetku boli prítomní aj svedkovia z Pliešoviec: richtár Matej Cút a Matej Kýpeť, poddaní sečianskeho podkapitána Štefana Liptaya, ako aj Jakub Pavlík, Michal Vajda a Juraj Pivarči, poddaní Juraja Liptaya. Medzi vymenovanými svedkami z dobronivského panstva podliehali podľa listiny Liptayovcom iba obyvatelia Pliešoviec [55]. Okolnosti, za akých mestečko na čas zmenilo zemepána, môžu súvisieť s majetkovoprávnymi vzťahmi medzi obidvoma rodmi.

Od obdobia 2. polovice 17. stor. pramene informujú podrobnejšie o chotárnych sporoch. V roku 1674 zástupcovia Zvolenskej stolice riešili spor medzi Pliešovcami a Sásou, počas ktorého vypovedal pliešovský richtár Jakub Pavlík. Predmetom vyšetrovania bolo osem kusov dobytka a tri kone, ktoré

odohnali Pliešovčania obyvateľom Sásy [56]. Nezhody medzi mestečkami pokračovali aj naďalej. Na žiadosť Alexandra Esterházyho vykonala komisia zvolenského podžupana v roku 1676 ďalšie vyšetrovanie v záležitosti odcudzeného majetku Sásanov. Pliešovčania zobrali svojim susedom šesť retazí a tri sekery [57]. Ako dôvod uviedli, že obyvatelia Sásy sa tisnú do ich chotára. Podľa zaznamenaného opisu sa spory týkali pliešovského územia v oblasti Zaježovej. Odcudžené predmety Pliešovčania vrátili.

V roku 1676 prebiehal aj spor medzi Pliešovcami a Senohradom. Pri opise hraničných bodov na východnom okraji pliešovského chotára boli pri tejto príležitosti zaznamenané názvy viacerých studní [58]. Mestečko v spore zastupoval, podobne ako v predchádzajúcom prípade, richtár Štefan Hybský [59]. O sporoch medzi Pliešovcami a Senohradom informujú aj pramene z roku 1686, ktoré zároveň prinášajú správy o postupujúcom osídlení v pliešovskom chotári (Kršiakov laz, Pavlíkov laz) [60]. Neutíchajúce zvady medzi susedmi (išlo o výrub stromov, pasenie, kosenie lúk a siatie) na základe žiadosti správcu bzovického prepoštstva, ku ktorému patrili Senohrad, riešil kráľ Leopold I. Pliešovce v tomto období vlastnila vdova Alexandra Esterházyho Alžbeta Moróczová [61].

Potvrdenie privilégií kráľom Leopoldom v roku 1688 (ŠA Zvolen)

V nepokojnom období 80. rokov 17. stor. neobišli krajinské konflikty ani Pliešovce. Mestečko zasiahlo povstanie Imricha Tököliho. Konfirmácia výsad v roku 1688 uvádza, že svoje privilégiá z roku 1636 ukryli Pliešovčania počas rozbrojov Tököliovcov pre bezpečné uchovanie do zeme, pričom sa však listina na viacerých miestach poškodila. Rovnaký dôvod poškodenia výsadnej listiny uviedli zástupcovia mestečka aj v roku 1719 v liste adresovanom kráľovskej kancelárii [62]. Podľa ochrannej listiny Pavla Esterházyho sa obyvatelia mestečka na jar v roku 1684 sťažovali, že túlajúci sa vojaci a hajdúsi im spôsobujú škody a útrapy [63]. Z tohto roku pochádza aj súpis naturálnych dávok, odvedených na podporu proti nepriateľskému vojsku. Zoznam obsahuje 66 mien obyvateľov Pliešoviec, ktorí odvedli platby za jednotlivé domy.

Najčastejšie sa vyskytujúcimi priezviskami v súpise sú Paľov, Kyseľ, Beňo, Ďurík, Šajban, Tomčík, Mackov, Strhársky, Cút, Rausa, Lukáč, Ratkovský, Sýkora, Rievaj a Penička (v súčasnom pravopise uvádzame podľa poradia v súpise iba priezviská uvedené dva razy alebo viackrát). Zoznam uvádza obyvateľov podľa poradia domov v sídle. Potvrdzujú to opakujúce sa dvojice rovnakých rodových mien, odlišené zvyčajne podľa prezývky alebo veku (mladší – starší). V týchto prípadoch vedľa seba bývali osoby, ktoré mali spoločný dvor alebo si na pôvodne spoločnom pozemku postavili ďalší dom. Dávkou, ktorú Pliešovčania odovzdávali, boli jahňatá. Ich súčet bol 190 kusov [64]. I keď prameň neuvádza, o akú časť z celkového počtu chovaných oviec išlo, poukazuje na ich rozšírený chov.

Po potlačení Tököliho povstania a ústupe Turkov dochádzalo k obnove panovníckej moci. Leopold I. potvrdil výsady Pliešovciam novou listinou, ktorú vydal vo Viedni 24. februára 1688 [65]. Pred kráľa v mene obyvateľov mestečka predstúpili pliešovský richtár Martin Debnár a prísažný Matej Kršiak, ktorí sa preukázali výsadnou listinou Ferdinanda II., vydanou v Prahe 27. septembra 1636. Podľa tejto už poškodenej listiny boli mešťania a obyvatelia Pliešoviec, ktoré kedysi patrili kráľovským hradom Dobrá Niva a Zvolen, „oslobodení od všetkých robôt, služieb, daní, platenia a vyberania poplatkov a tiež od poskytovania výčapu a ubytovania (okrem desiatku, ktorý zvykli odvádzať podľa ich starého práva a zvyku iba pliešovskému farárovi (*solí parochi Plesocziensi*) [66] a nikomu inému“). Podľa slov richtára mali Pliešovčania aj iné výsadné listiny, ktorými ich uhorskí králi oslobodzovali a vynímali z plnenia povinností a služieb, tieto však v nepriaznivých časoch zhoreli v požiari alebo inak vyšli navnivoč. Listiny chránili obyvatelia pred porušovaním ich slobôd úradníkmi Dobronivského a Zvolenského hradu. Richtár a prísažní preto v mene mestečka požiadali panovníka o ich potvrdenie a zachovanie. Kráľ nariadil prelátom, šľachticom, zástupcom stolíc, miest, mestečiek a obcí, osobitne však novým aj budúcim majiteľom hradov Dobrá Niva a Zvolen, aby dodržiavali práva mestečka.

V prvej štvrtine 18. stor. zápasili Pliešovce s ťažkosťami. Prispelo k tomu stavovské povstanie a tiež Esterházyovci, ktorí sa snažili obmedziť, alebo aj priamo porušovať výsady mestečka. *Uniženy poddany richtar a ussecka obecz ubohebo mestečka Plessouěcz* adresovali Zvolenskej stolici list, v ktorom sa sťažovali na chudobu a dlhy, ktoré mestečku vznikli v roku 1709, keď sa v stolici zdržiavala cisárska armáda. Pliešovce navyše museli platiť niekoľko sto zlatých kurucom (povstaleckému vojsku Františka II. Rákocziho). Mestečko si požičalo vyše 1000 zlatých a mnohí obyvatelia hľadajú svoju obživu inde. Pliešovčania

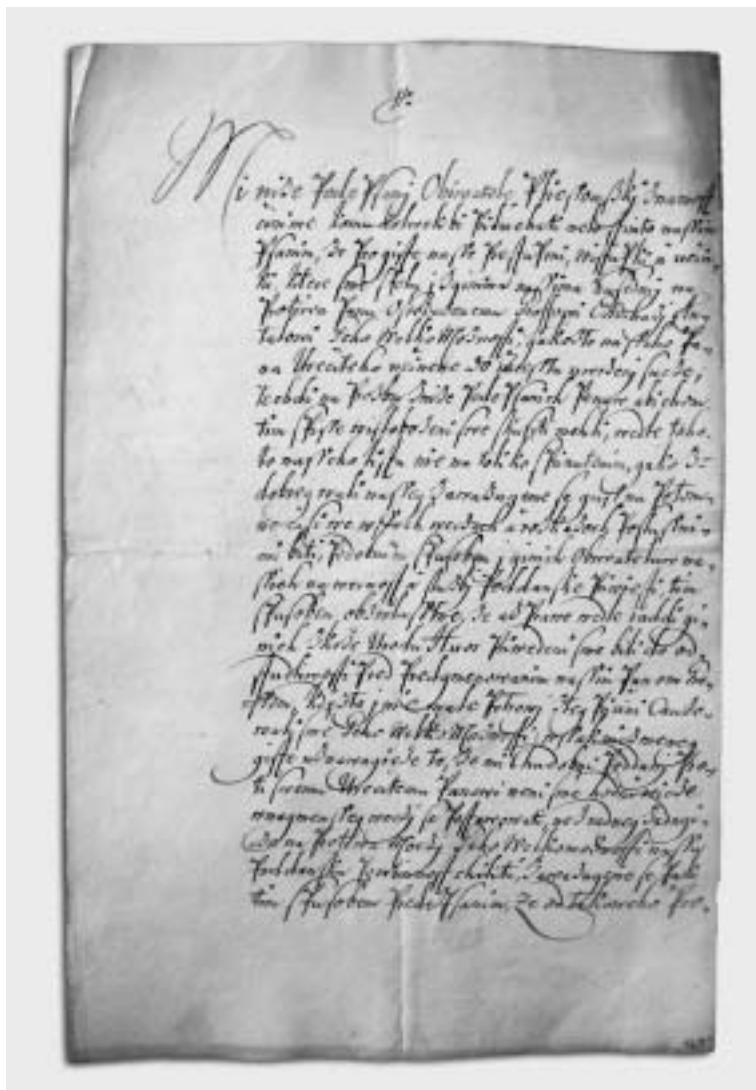
preto prosia stolicu, aby zohľadnila ich rozporečenie a ručila za nich aj vo veci, ktorú chcú už uzavrieť so svojim zemepánom [67]. O povinnostiach Pliešovciac voči zemepánovi informujú majetkové súpisy z roku 1710. Dobronivský hrad bol podľa súpisu zničený, opustený a spôsobil len výdavky. Pliešovskí poddaní neboli povinní poskytovať roboty. Služiť panstvu mal pri stavbách v prípade potreby iba mlynár, ktorý mal povinnosť vykŕmiť dva bravy. Odovzdať mal tiež dva kusy soli (*duos lapides salis*). Usadlosti v Pliešovciach platili census, odovzdávali spoločne ovos, ako aj deviatok a desiatok z jahniat [68]. Čo sa týka práv a výsad mestečka, situácia bola zložitejšia.

Keď v roku 1715 písal pliešovský richtár Ondrej Kresan list na kráľovský dvor, sťažoval sa, že panstvo mestečko zatažuje vyššími poplatkami, obmedzuje jeho slobody a vyberá nezvyčajné dane. Nezhody medzi obidvoma stranami pretrvávali už dlhšiu dobu. Richtár spomenul udalosti z roku 1694, kedy esterházyovský úradník Ondrej Géczy spolu s mnohými ľuďmi zo susedných stolíc odohnal a zabil ošípané Pliešovčanov, ktorí proti tomu protestovali pred svätobeňadickým konventom. Ondrej Kresan v liste osobitne zdôraznil porušovanie práva na užívanie lesov v chotári a najmä práva na pasenie sviň na žaludoch a bukviaciach (*glandinatio*). Anton Esterházy, ktorý pásol svoje bravy v pliešovských lesoch, dokonca uvrhol viacerých obyvateľov mestečka do väzenia [69]. V roku 1719 mestečko opäť žiadalo v listoch, adresovaných kráľovskej kancelárii, o zmiernenie zataženia, o ochranu a zachovávanie slobôd [70]. Väznenie vzdorujúcich obyvateľov Pliešovciac sa opakovalo. V októbri 1720 zástupcovia Zvolenskej stolice vydali list, v ktorom sa uväznení obyvatelia Pliešovciac s nádejou na skoršie prepustenie zaviazali, že už viac nebudú odporovať príkazom Antona Esterházyho [71]. Súdne spory mestečka so zemepánmi nestrácali na intenzite a prebiehali aj v nasledujúcich rokoch [72].

O charaktere sídla v tomto období vypovedá opis Pliešovciac v diele uhorského polyhistora Mateja Bela Historicko-geografické vedomosti o novom Uhorsku, ktoré vyšlo tlačou v roku 1736. Spomedzi mestečiek Dobronivského panstva venoval pri svojom opise najväčší priestor práve Pliešovciac. V úvode upozornil na národnostný ráz sídla, Slováckmi nazývaného *Pliessoutze*, ktoré dokumenty odlišujú od susedných Pliešovciac Sasov. Ďalej píše, že mestečko je oslobodené od platenia desiatkov a spolu s Dobrou Nivou, Babinou a Sásou mu panovník udelil právo meča. Združenie týchto mestečiek možno podľa Bela zaslúžene nazývať štvormestím, keďže spolu susedia a užívajú spoločné práva. Na záver pridáva svoj postreh, týkajúci sa spôsobu života Pliešovčanov: „Bolestné je, že od živobytia, ktoré mešťanov krásli, príliš sa obyvatelia

odvracajú. Alebo je to ich vinou, alebo akoby nepriazňou času a spolužitím s prístahovanými vidiečanmi“ [73].

Predstavu o poľnohospodárstve v Pliešovciach poskytuje podrobný urbársky súpis Dobronivského panstva z roku 1752. Polovicu Pliešovciac vlastnil v tom roku Štefan Esterházy. Druhá polovica patrila vdove Antona Esterházyho. Spolu s menami pliešovských obyvateľov a želiarov uvádza súpis 59 a 1/4 usadlosti. Na rozdiel od údajov o počte synov (neboli vyplnené) a údajov o výnosoch z polí a lúk (chýbajú konečné súčty) obsahuje prameň informácie o počte chovaných zvierat. V Pliešovciach chovali 166 volov, 109 koní, 153 kráv, 630 oviec a 180 včiel (počet úlov či klátov). Obyvatelia platili za vykúpenie zo zemepanských robôt ročný census 750 zlatých. Presnú

List uväznených obyvateľov Pliešovciac z roku 1720
(ŠŪBA B. Štiavnica)

polovicu z nich odvádzali Štefanovi Esterházymu v termínoch na Juraja a na Michala. Mestečko malo v prenájme aj dve lúky na Veľkom a Malom Rimáni, za ktoré panstvu platilo spolu 40 zlatých. V Pliešovciach sa nachádzal výčap vína, piva a pálenky. Mestečko užívalo aj pivovar a jatku či mäsiarstvo

(*braxatorium et macellum*). K významnejším príjmom ešte patrili dva mlyny v pliešovskom chotári, ktoré Esterházyovci mestečku prenajímali [74]. O náboženskom rozvrstvení obyvateľstva vypovedá záznam z kanonickej vizitácie v roku 1756. Katolícky farár v Sáse, ku ktorej patrili aj filie v Pliešovciach a Bzovskej Lehôtke, odbavoval omše pravidelne v nedeľu a na sviatky. Vierouku robil v zmiešanom zhromaždení, pričom v materskej cirkvi boli podľa jeho slov skoro všetci luteránmi. V Pliešovciach žilo 328 nekatolíkov (evanjelikov) a 48 katolíkov. V samotnej Sáse spomína vizitácia 204 evanjelikov a 36 katolíkov. V Bzovskej Lehôtke žilo naproti tomu 210 katolíkov a iba dvaja nekatolíci [75].

Urbárska regulácia Márie Terézie sa dotkla aj Pliešoviec. Ich privilégia, podobne ako v prípade ostatných mestečiek dobroňivského panstva, neboli uznané za platné. Práva a povinnosti mestečka upravoval nový kontrakt. Išlo o pomerne často využívanú zmluvnú dohodu medzi zemepánom a poddanými [76]. Kontrakt Pliešoviec zverejnila Zvolenská stolica na generálnej kongregácii 10. decembra 1774. Ustanovené povinnosti

z rokov 1778–1800, vyhotovených pri kúpe a predaji pozemkov v najstaršom zachovanom protokole rady mestečka. Z tohto obdobia sú známi mäsiar (Francisci, Ambrózy), čižmár (Horváth, Sýkora), kušnier-grznár (Černák), mlynár (Ferianc), kováč (Strhársky, Lasica), pivovarčí (Bahýl), garbiar-obuvník (Pauper) a garbiar (Králik) [79]. Podľa záznamov sa remeslá častokrát vykonávali dedične. Údaje z mladšieho obdobia popri ďalších druhoch remesiel dokladajú aj združovanie remeselníkov do cechov a existenciu cechových artikúl [80].

Na sklonku 18. stor. mestečko patrilo k dobroňivskému panstvu, avšak určitú dobu bolo aj majetkom grófa Batthyániho [81]. Okrem viacerých mien prístahovaných obyvateľov Pliešovce v tomto období zaznamenali aj vysťahovalctvo. Z rokov 1781 a 1791 pochádzajú zmienky o obyvateľoch, ktorí predali svoj majetok a odišli na Dolnú zem [82]. Spory s hradným panstvom a s Karolom Esterházym nadobudli výraznú podobu v roku 1797, kedy pliešovský richtár Pavol Kresan poslal 50 ozbrojených obyvateľov mestečka na miesto zvané Pod Rimáňom, kde panstvo vypustilo ošípané na výkrm žaludmi. Podľa žaloby, ktorú predniesol na stoličnom súde správca panstva, Pliešovčania spálili zemepanskú kolibu, rozmetali košiare a ošípané odohnali. Panstvo požadovalo finančnú náhradu za vzniknuté škody [83]. V sporoch v tomto období okrem viacerých richtárov Pliešovce zastupoval dlhoročný notár Juraj Hybský. Za jeho služby ho mestečko v roku 1799 odmenilo pozemkami [84].

Zmeny vo vlastníckych pomeroch ovplyvnili v prvej tretine 19. stor. priaznivý hospodársky vývoj. V roku 1805 hradné majetky Esterházyovcov prešli do správy komorského panstva [85]. Pliešovce sa zaradili pod kráľovskú správu a nevyčerpávali sa už v sporoch so zemepánmi. Významným zdrojom príjmov mestskej pokladne sa stali tzv. regálske benefíciá. Zarádovali sa sem majetky, ktoré mestečko dávalo do árendy (prenájmu) za dohodnutú sumu podnikavým obyvateľom. Napr. v účtovnom období 1817–1818 poberali Pliešovce najväčšie príjmy z prenájmu mestskej krčmy, hostinca, mlynov, páleníc, pivovaru a jatky. Celkové príjmy dosiahli výšku 2604 zlatých a 29 3/4 grajciarov. Bežné výdavky tvorili naproti tomu 1579 zlatých a 39 grajciarov. Výraznejšiu investíciu tvorili náklady na budovanie mestskeho domu, na ktorý mestečko vynaložilo 9356 zlatých a 27 grajciarov [86]. Vyššie príjmy plynuli z predaja vína, pálenky, ale najmä piva. Starý pivovar sa nachádzal priamo v mestečku. V roku 1823 postavili Pliešovce nový pivovar pri Zábave [87]. Na kvalitu a predaj piva dohliadal šafár [88]. Víno sa nakupovalo prevažne v novohradských obciach [89]. Krčmu a hostinec navštevovali okrem počestných aj miestni obyvatelia. Pitie bolo častou príčinou úpadku

Kontrakt Pliešoviec z roku 1774 (ŠÚBA B. Štiavnica)

boli rozdelené do 11 bodov. Okrem platenia ročného cenzu 750 zlatých odvádzali zemepánovi obyvatelia Pliešoviec aj 100 zlatých, ktorými sa vykupovali z furmaniek. Za nájom starého aj nového mlyna platili 120 zlatých. Medzi ďalšími povinnosťami bol presne uvedený rozsah a termín odvádzania naturálnych dávok (barany, ovos a teliatko), podmienky platenia mýta, oprava ciest, povinné poľovačky a pohostenie. V súlade s ustanovením kráľa Karola (1720) malo mestečko právo na pasenie svojich ošípaných [77]. V slovenských písomnostiach sa označuje ako žír [78]. Tento bod kontraktu mal pre Pliešovce osobitný význam, keďže sa jednalo o predmet častých sporov.

Pramene z 18. stor. neposkytujú dostačujúce informácie o remeslách v Pliešovciach. Neúplnú vzorku tvoria zapísané mená niektorých remeselníckych majstrov, uvedené v záznamoch

Jarmočné privilégia cisára Františka z roku 1832 (ŠA Zvolen)

rodín a hospodárstiev. Mestečko ešte v roku 1827 vydalo nariadenie, podľa ktorého krčmár nesmel dávať na dlh [90]. Okrem agendy notára si obyvatelia pri obchodovaní viedli aj vlastnú evidenciu. Napr. mletie múky v mlynoch sa tradične značilo na rováše [91].

V auguste 1831 postihla Pliešovce cholera. Vrchnosť mestečka urobila opatrenia na zabezpečenie plynulého úradovania, dodržiavania hygieny a pochovávaní mŕtvych. Choroba neprepukla v plnej sile. Známých je 6 obetí [92]. Hospodárske aktivity mestečka sa popri iných činnostiach sústreďovali na jarmoky a trhy. Pliešovčania sa pravidelne zúčastňovali jarmokov v Krupine a vo Zvolene. Na vzdialenejší jarmok v Balašských Ďarmotách chodievali spolu so Sásanmi [93]. Osobitné trhové privilégia udelil Pliešovciam na žiadosť mestečka cisár František I. listinou, ktorú vydal 6. decembra 1832 vo Viedni. Panovník povolil konať jarmoky 12. marca (na Gregora), 15. júla (na sviatok Rozoslania apoštolov), 1. októbra (na Remígia) a nakoniec štvrtý 29. decembra

(na Tomáša), práve tak, ako sa konali aj predošlé trhy s dobytkom. Termíny usporiadania výročných trhov sa posúvali v prípade, ak by časom pripadli na nedeľu alebo iný sviatok. Privilégium zaručovalo ochranu všetkým, ktorí sa so svojím tovarom alebo statkom budú chcieť na jarmokoch zúčastniť [94]. Výnosy z jarmokov patrili k hlavným príjmom mestečka. Rozsahom najväčší bol gregorský jarmok. Stoličný úrad neskôr obmedzoval konanie dobytčích trhov v mestečku [95].

Štyridsiate roky 19. stor. priniesli do života obyvateľov Pliešoviec zmeny. Vzhľadom na rozmáhajúcu sa chudobu v mestečku, zaťaženom stoličnými, mestskými a cirkevnými nariadeniami, prijala vrchnosť mestečka v roku 1843 návrh notára, ktorý požadoval úľavy pre miestnych obyvateľov. Prác, z ktorých plynuli peniaze do mestskej pokladne, sa už nemali obyvatelia zúčastňovať na základe nariadení, ale za vyplatené peniaze. Išlo o práce v tehelni, pri vápennom kameni, mlynoch, krčmách, pivovare a jatke [96]. O udalostiach v Pliešovciach v revolučnom období vypovedá niekoľko správ. Služný Zvolenskej stolice oznámil v apríli 1849 mestečku, že sa začalo verbovanie vojakov, ktorí budú slúžiť až do skončenia bojov. K vojsku môžu byť odvedení aj navrátení honvédi [97]. Na konci augusta písal Pliešovciam hlavný služný Zvolenskej stolice Adam Kardoš, že kraj je očistený od košútovcov a vedením úradujúceho výboru bol poverený Michal Rárus [98]. V polovici septembra Kardoš vyzval mestečko, aby rozostavilo ozbrojenú stráž, ktoré mali zadržať podozrivé osoby. Notár mal

pred zhromaždeným ľudom čítať články zo Slovenských novín. Na richtárovom a obecnom dome mali byť pribité národné proklamácie [99]. 23. septembra 1849 žiadal Adam Kardoš mestečko, aby si zvolilo dvoch zástupcov. Vo Zvolene sa 26. septembra zídu u farára Kozáčeka členovia deputácie, ktorí pôjdu na druhý deň do Viedne. Súčasne požiadal Pliešovce o poskytnutie finančného príspevku a koní [100]. Po utíchnutí revolúcie sa aj v Pliešovciach začali prejavovať zmeny, spôsobené nástupom novej politiky v Uhorsku.

Školstvo v Pliešovciach plnilo vzhľadom na veľkosť sídla dôležitú úlohu pri šírení vzdelanosti. Škola a školská pokladňa predstavovali aj sociálnu ustanovizeň, ktorá pomáhala vdovám (pôžičky) a sirotám (poskytnutie papiera, pier a atramentu). Usilovní žiaci boli odmenení niekoľkými zlatými. Vďaka spôsobu financovania sa stará škola, postavená na Hálíku, postupne modernizovala. Zakúpila napr. maďarské gramatiky (1862), mapy (1863, 1868), guľčkové počítadlo a spevník pre začiatovníkov (1869), prírodopisné obrázky a glóbus (1870), ale aj ovocinár na výučbu štepenia (1873). V rokoch 1877 a 1878 boli zaobstarané pre dievčenskú aj chlapčenskú školu nové mapy a učebnice maďarčiny. V roku 1880 kúpila škola aj slovenskú čítanku a mluvnicu. Súčasne prebiehala zbierka na založenie knižnice [101].

V roku 1873 mestečko opäť zasiahla cholera. O šírení choroby upovedomilo obyvateľov vo februári nariadenie stoličného úradu. Mestský lekár s kapitánom následne vykonali kontrolu

byť ešte o niečo vyšší [104]. S cholеровou epidémiou pravdepodobne súvisela zmena právneho postavenia Pliešoviec, ktoré sa zo slobodného mestečka (takto ho označuje ešte zápisnica z roku 1873) zmenilo na veľkú obec. Pod týmto označením vystupujú Pliešovce v zápisnici poverenctva obce z 11. septembra 1875. Dokument zároveň spomína chudobu a úbytok obyvateľstva počas cholery [105].

Prítomnosť Židov v Pliešovciach dokladá záznam z roku 1873, kedy nájomcovia krčiem a hostinca Adolf Prokop, Michael Spitz a Samuel Feuermann žiadali o otvorenie ďalšej krčmy na hornom konci mestečka [106]. Ako árendátori vystupujú aj v roku 1875. V roku 1878 získal hostinec na tri roky do árendy Michael Spitz, krčmu Zábavu Samuel Feuermann a krčmu Sziget (Sihot) dostal Ignác Silberstein [107]. Židovskí obchodníci si pri licitáciách prenajímali krčmy, jatku a hostinec. Okrem predošlých dostal v roku 1881 árendu aj Leopold Jakubovič a v roku 1884 Mór Ernst [108]. Židia usadení v Pliešovciach sa podieľali na hospodárskom živote obce aj v nasledujúcom období.

Spoločenský život v Pliešovciach priamo ovplyvňovali dobové zmeny. Potom, ako slúžnovský

Pohľad na obec z juhovýchodu. Pohľadnica z roku 1901 (LDM Zvolen)

domov a detí [102]. Podľa matričných záznamov si choroba v Pliešovciach vyžiadala prvú obeť 9. augusta. Epidémia sa rýchlo šírila. Najviac ľudí zomrelo v posledný augustový a prvý septembrový týždeň. Choroba doznievala ešte v prvej dekáde októbra. Matriky v roku 1873 uvádzajú mená 213 obyvateľov Pliešoviec, ktorí zomreli na cholera [103]. Počet obetí mohol

úrad obec upovedomil o úmrtí zvolenského župana Antona Radvanského (Radvánszky), sa 11. júna 1882 na pohreb do Radvane vybralo osem zástupcov obce. Obyvatelia chceli prejaviť úctu voči tejto osobnosti. Činnosť vyvíjali aj miestne spolky. Do verejného života súčasne prenikala maďarčina, v ktorej sú od roku 1885 vedené aj záznamy obecného zastupiteľstva. Už pred rokom 1886 v obci pôsobil Pliešovsko-Sásky

filiálny spolok Červeného kríža. Charitatívne združenie, vedené miestnou inteligenciou, si však nenašlo širšiu podporu obyvateľstva. Vo februári 1886 vznikla pri poštovom úrade v Pliešovciach sporiteľňa, ktorá ponúkala obyvateľom uloženie peňažných vkladov [110]. K ďalším spolkom patrila povinný hasičský zbor, založený v roku 1893. Obec na jeho činnosť prispievala sumou 100 zlatých ročne [111].

V 90. rokoch sa v dôsledku zlej hospodárskej situácie Pliešovci prejavili ťažkosťami pri financovaní cirkvi. V roku 1891 požadovala evanjelická cirkev finančnú podporu od obce. Pre nedostatok prostriedkov ju však zastupiteľstvo nemohlo poskytnúť. Obec pre naplnenie príjmov zvažovala zvýšenie daní pre obyvateľov. Nadalej sa rozvíjalo miestne školstvo. 1. januára 1895 uzavrela obec so školským inšpektorátom zmluvu o založení štátnej ľudovej školy. Pliešovce sa zaviazali vydržiať štyroch stálych učiteľov, postaviť budovu školy a najneskôr do 1. júla 1895 zaplatiť do štátnej pokladne 15 000 zlatých. Vláda na základe zmluvy vymenovala učiteľov s predpísanou kvalifikáciou, dobrou znalosťou maďarčiny, bez námietok v mravnom a politickom ohľade [113]. Pliešovce vstupovali do 20. storočia.

Poznámky

- MARSINA, R. (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae II. (ďalej CDSI, zv. I. – II., Bratislava 1971–1987), s. 373, č. 538. Slovenský preklad listiny uvádza MARSINA, R. (ed.): *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov III. V kráľovstve svätého Štefana (ďalej Pramene III.), Bratislava 2003, s. 196, č. 93. Miestom uloženia dokumentu je Štátny archív v Banskej Bystrici (ďalej ŠA BB), Pobočka Zvolen (ďalej PZ), fond Mestečko Dobrá Niva (ďalej MDN), Listiny 1256–1523, č. 1.**
- R. 1702 per cacumen montis ad Budislau. R. 1705 k potoku, který od Budislaua teče. R. 1716 possessione Budislau sic dicti loci. Štátny ústredný banský archív v Banskej Štiavnici (ďalej ŠÚBA), fond Hlavný komorskogrofský úrad – Dominiálie (ďalej HKG), kr. 6033, č. 90, f. 405, č. 92, f. 433; ŠA BB, PZ, MDN, Listiny po r. 1526, č. 22.
- CDSI I., s. 71, č. 74; slov. preklad Pramene III., s. 57, č. 13.
- Budam centurionem seu Koche de Plusuch positus et elevatis metis. Magyar országos levéltár Budapest (ďalej MOL), Diplomatikai levéltár (ďalej DL) 41 011 (mikrofilmy v Slovenskom národnom archíve).
- FÜGEDL, E.: *Vár és társadalom a 13.–14. századi Magyarországon, Budapest 1977, s. 126.*
- CDSI II., s. 313–314, č. 450; slov. preklad Pramene III., s. 189–190, č. 88.
- KISS, L.: *Földrajzi nevek etimológiai szótára II., Budapest 1997, s. 331, 672; MAJTÁN, M.: *Názvy obcí Slovenskej republiky (Vývin v rokoch 1773–1997), Bratislava 1998, s. 227.**
- VÁRSZEGI, A. – ZSOMBORI, I. (eds.): *Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia I./1, Budapest 2000, s. 226–227.*
- RÁBIK, V.: *Nemecké osídlenie na území Zvolenskej župy v stredoveku. In: Historický časopis, č. 1, roč. 49, 2001, s. 42.*
- KRISTÓ, Gy.: *A vármegyék kialakulása Magyarországon, Budapest 1988, s. 375, 382.*
- RATKOVSKÝ, Š. – ŠMIDT, R.: *Pliešovce (1256–1996), Pliešovce 1996, s. 11; MEZŐ, A.: *Patrocíniumok a középkori Magyarországon, Budapest 2003, s. 105, 112.**
- SLÁVIK, J.: *Dejiny zvolenského evanjelického a. v. bratstva a seniorátu, Banská Štiavnica 1921, s. 651.*
- V listine označená ako Nemecké Pliešovce. FEJER, G. (ed.): *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis IX./2, Budae 1833, s. 68–70, č. XI.*
- ŠA BB, PZ, fond Magistrát mesta Zvolen (ďalej MZ), kr. 1, č. 7; MÁYUSZ, E. – BORSA, I. (eds.) *Zsigmondkori oklevéltár I. (ďalej ZsO, zv. I. – VII., Budapest 1951–2001), s. 336, č. 3037.*
- MOL, DL 3469.
- ŠA BB, PZ, MZ, kr. 1, č. 16; ZsO III./2, s. 482, č. 1970.
- WENZEL, G. (ed.): *Okmányi adalék Borbála és Erzsébet magyar királynék birtokáról. In: Magyar történelmi tár XII., 1863, s. 274, č. II.; slov. preklad BARTL, J. (ed.): *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov V. Prvý cisár na uhorském tróne, Bratislava 2001, s. 209, č. 94.**
- ŠA BB, PZ, fond Magistrát mesta Krupina (ďalej MK), kr. 5, č. 46/a; nepresný slov. preklad KRIŽKO, P.: *Bzovská Lehota. In: Slovenské pohľady, č. 5, roč. 17, 1897, s. 258–259. Susedské vzťahy so bzovickým prepoštvom sa dotkli aj pliešovského chotára. R. 1430 počas vymedzovania hraníc Lehotky sa prepošt odvolával na ľudí zo Slovenských Pliešovci, s ktorými by mohol mať spor o územie ich obce, ak by neboli prítomní. ŠA BB, PZ, MK, kr. 5, č. 47/a, b.*
- KRIŽKO, P.: *Bzovská Lehota..., s. 260–261.*
- ŠA BB, PZ, MZ, kr. 11, *Najstaršia mestská kniha (1465–1503), f. 77.*
- ŠA BB, PZ, MZ, kr. 2, č. 35; kr. 4, č. 69 (v konfirmácii r. 1519).
- ŠA BB, PZ, MK, kr. 6, č. 61/a.
- ŠA BB, PZ, MK, kr. 5, č. 56/a (odpis zo 17. stor., v ktorom mohlo byť pozmenené znenie pôvodnej listiny).
- ŠÚBA, HKG, kr. 6033, č. 41, f. 129 (výťah z listín svätobeňadického konventu).
- ŠA BB, PZ, fond Mestečko Pliešovce (ďalej MP), Listiny po r. 1526, č. 1.
- ŠA BB, PZ, MP, kr. 1, Listiny 1674–1843, č. 8.
- ŠA BB, PZ, MDN, Listiny 1256–1523, č. 5 (najbližšia zachovaná konfirmácia z r. 1492).
- GINDL, J.: *Význam zvolensko-dobroniuského panstva pre stredoslovenské baníctvo. In: Historický sborník kraja III., 1967, s. 333.*
- KNAUZ, N. (ed.): *A budai káptalan regestái 1148–1649. In: Magyar történelmi tár XII., 1863, s. 149–152, č. XVI.*
- castrum... cum possessionibus similiter Dobranyya ac Plysowcz, Zaaz, Babina Zibolicza... ŠÚBA, HKG, kr. 6034, č. 174; kr. 6033, č. 42, f. 135 (odpis a elench z 18.–19. stor.).
- MELNIKOVÁ, M.: *O stave cirkevnej organizácie na Slovensku začiatkom 16. storočia. In: Slovenská archivistika, č. 2, roč. 30, 1995, s. 133.*
- ŠA BB, PZ, MDN, Listiny 1256–1523, č. 7.
- ŠA BB, PZ, MP, kr. 4, *Kníha súdneho procesu medzi panstvom vo Zvolene a mestečkom Pliešovce (ďalej Kníha procesu) r. 1793, s. 78–80.*
- Výsadné listiny vydali Ludovít Velký (1380), Žigmund (1419), Ladislav V. (1455), Matej Korvín (1465), Vladislav II. (1492), a Ludovít II. (1519). ŠA BB, PZ, MDN, Listiny 1256–1523, č. 3, 4, 5, 6; ZsO VII., s. 238, č. 894.
- ŠA BB, PZ, MDN, Listiny po r. 1526, č. 10, 11, 14, 17; MP, Listiny po r. 1526, č. 1, 2.
- MOL, A 2679, *Conscriptiones portarum, Comitatus Zoliensis (ďalej CP CZ), f. 37 (fotokópia v Historickom ústave SAV).*
- MOL, CP CZ, f. 45.
- HORVÁTH, P. – KOPČAN, V.: *Turci na Slovensku, Bratislava 1971, s. 72–73.*
- MOL, CP CZ, f. 201.

40. HORVÁTH, P. – KOPČAN, V.: Turci..., s. 75-77.
41. ŠA BB, PZ, MK, kr. 9, č. 295.
42. ŠÚBA, HKG, kr. 6033, č. 47, f. 241 (odpis svätobeňadického konventu z 19. stor.).
43. ŠA BB, PZ, MP, Listiny po r. 1526, č. 1. 25. 11. 1565 obnovil kráľ privilegia Dobrej Nive, Sáse a Babinej. ŠA BB, PZ, MDN, Listiny po r. 1526, č. 11.
44. ŠA BB, Pobočka Banská Štiavnica, fond Magistrát mesta Banská Štiavnica, nespístupnený materiál. Na fotokópii dokumentu (za jej poskytnutie ďakujeme Obecnému úradu v Pliešovciach) je r. 1572 napísaný na slabo čitateľnom ...85. V prípade datovania do r. 1585 by sa jednalo o list s pečatou, o ktorom informuje NOVÁK, J.: Slovenské mestské a obecné erby, Martin 1972, s. 286.
45. ŠA BB, Pobočka Banská Bystrica (ďalej PBB), fond Mesto Banská Bystrica, fasc. 420/89. Za poskytnutie prameňa ďakujeme PhDr. R. Ragačovi.
46. HORVÁTH, P. – KOPČAN, V.: Turci..., s. 91-92.
47. MOL, CP CZ, f. 304, 577, 589.
48. HORVÁTH, P. – KOPČAN, V.: Turci..., s. 142-143.
49. MOL, Libri regii (ďalej LR) V., f. 602-603, 645-646 (CD-Rom); ŠÚBA, HKG, kr. 6033, č. 47, f. 217-220.
50. MOL, LR VII., f. 25-27; VI., f. 730.
51. ŠÚBA, fond Komorské panstvo Zvolen – Dobrá Niva (ďalej KP), fasc. 45, č. 2.
52. ŠÚBA, KP, fasc. 45, č. 3.
53. MOL, LR IX., f. 143; X., f. 169; MOL, CP CZ, f. 466.
54. MOL, Urbaria et conscriptiones (ďalej UC), 244 : 14/b (CD-Rom).
55. ŠÚBA, HKG, kr. 6033, č. 47, f. 213-216.
56. ŠA BB, PZ, MP, kr. 4, Kniba procesu 1793, s. 82.
57. Ďalší záznam z vyšetrovania spomína v tom istom dokumente šesť sekier a dvanásť retazí. ŠA BB, PZ, MP, kr. 1, Listiny 1674-1843, č. 2.
58. secundo vulgo Na Jakubow kriz, tertio Na Kameny kopecz, quarto Na Rakitowu sztudnyu, quinto Na Sztruznyu sztudnyu, sexto Na wrekh Kopanós zavoz, septimo Na Welyku sztudnyu, octavo Na Kóból kut, nono Na Prepostowu sztudnyu, undecimo Na Tri khameny. ŠÚBA, KP, fasc. 45, č. 8.
59. ŠA BB, PZ, MP, kr. 1, Listiny 1674-1843, č. 3.
60. ŠÚBA, KP, fasc. 45, č. 18, 20, 22.
61. ŠÚBA, KP, fasc. 45, č. 25, 26, 30.
62. ŠA BB, PZ, MP, Listiny po r. 1526, č. 2; kr. 1, Listiny 1674-1843, č. 12.
63. ŠA BB, PZ, MP, kr. 1, Listiny 1674-1843, č. 5.
64. ŠA BB, PZ, MP, kr. 1, Listiny 1674-1843, č. 6.
65. ŠA BB, PZ, MP, Listiny po r. 1526, č. 2. V ten istý deň potvrdil panovník privilegia aj Dobrej Nive, Sáse a Babinej. ŠA BB, PZ, MDN, Listiny po r. 1526, č. 17.
66. Išlo zrejme o farára v Sáse. NÉMETHY, L.: Series parochiarum et parochorum archi-diocesis Strigoniensis, Strigontii 1894, s. 405; SLÁVIK, J.: Dejiny zvolenského..., s. 723.
67. ŠÚBA, KP, fasc. 45, č. 69 (nedatované, súčasný odpis).
68. MOL, UC, 26 : 29, 61 : 41, 84 : 10.
69. ŠA BB, PZ, MP, kr. 1, Listiny 1674-1843, č. 8.
70. ŠA BB, PZ, MP, kr. 1, Listiny 1674-1843, č. 10-12.
71. ŠÚBA, KP, fasc. 45, č. 45. V závere listu uvedené mená uväznených: Tomáš Šimko, Martin Strbársky, Jakub Pavlík starší, Ondrej Kršiak a Martin Adamovie starší.
72. RATKOVSKÝ, Š.– ŠMIDT, R.: Pliešovce..., s. 19-20.
73. BEL, M.: Notitia Hungariae novae historico-geographica II., Viennae 1736, s. 501.
74. ŠÚBA, KP, inv. č. 50, f. 35-37.
75. Archív Biskupského úradu v Banskej Bystrici, nesignované, Visitatio omnium ecclesiarum et parochiarum archidiaconatus Zoliensis, f. 26-28.
76. REBRO, K.: Urbárska regulácia Márie Terézie a poddanské úpravy Jozefa II. na Slovensku, Bratislava 1959, s. 401-408.
77. ŠÚBA, HKG, kr. 6034, č. 155; ŠA BB, PZ, MP, kr. 4, Kniba procesu 1793, s. 94-96.
78. V zázname richtára z r. 1789: wedle kontraktu mezy namy ucinenebo w plessouskem chotare swoge brawy a swine po žire pasly a za takouy žir od tych swyn plessouskemu mestečku wrchnosty do ruk gegich zme platili. ŠA BB, PZ, MP, kr. 4, Kniba procesu 1793, s. 83.
79. ŠA BB, PZ, MP, kr. 2, Kniba zápisnic rady mestečka Pliešovce (ďalej Kniba zápisnic) r. 1778-1806, s. 2, 5, 9, 33, 40, 43, 160, 206, 257, 334, 338, 401, 455.
80. ŠA BB, PZ, MP, kr. 2, Kniba zápisnic 1827-1831, 1828/No. 1-2; kr. 3, Kniba zápisnic 1834-1839, 1836/No. 46, 50.
81. GINDL, J.: Obyvatelstvo Zvolenskej stolice vo svetle úradnej štatistiky z roku 1788. In: Historický sborník kraja III., 1967, s. 93; VÁLYI, A.: Magyar országnak leírása III., Buda 1799, s. 96.
82. ŠA BB, PZ, MP, kr. 2, Kniba zápisnic 1778-1806, s. 7, 114.
83. GÁCSOVÁ, A. (ed.): Dokumenty k protifeudálnym bojom slovenského ľudu, Bratislava 1955, s. 246-247, č. 140. O sporoch r. 1797 informujú početné pramene. ŠÚBA, KP, fasc. 45, spisy č. 82 a 83.
84. ŠA BB, PZ, MP, kr. 2, Kniba zápisnic 1778-1806, s. 432-434.
85. GINDL, J.: Význam zvolensko-dobronivského..., s. 333.
86. ŠA BB, PZ, MP, kr. 12, Kniba príjmov a výdavkov mestečka Pliešovce (ďalej Kniba príjmov) r. 1811-1848, príjmy a výdavky 1817/18.
87. ŠA BB, PZ, MP, kr. 12, Kniba príjmov 1811-1848, výdavky 1823/24. Hostinec na Zábave dalo mestečko postaviť r. 1791, alebo krátko pred týmto rokom. ŠA BB, PZ, MP, kr. 2, Kniba zápisnic 1778-1806, s. 122.
88. R. 1832 platil nájomca pivovaru pokutu za predaj zlého piva: poznal každý že welice plano a gen mena vodi že zasluhuje. ŠA BB, PZ, MP, kr. 3, Kniba zápisnic 1830-1834, 1832/No. 29.
89. Najčastejšie ako nákupné miesta vystupujú Čebovce, Plachtince, Čalomija, Kamenné Kosiby a Nenince. ŠA BB, PZ, MP, kr. 12, Kniba príjmov 1811-1848, príjmy a výdavky 1811-1820. V dlhšom časovom rozpätí dochádzalo v obchode s vínom k zmenám. R. 1761 nakupovali Pliešovce víno zo Sucháňa, Drieňova, Čekoviec, Krupiny a Bzovíka. ŠÚBA, KP, fasc. 45, č. 53.
90. ŠA BB, PZ, MP, kr. 2, Kniba zápisnic 1827-1831, 1827/No. 100.
91. Od mlinského šefare z rowaššou zratano kyl No. 62 a f. 7. ŠA BB, PZ, MP, kr. 12, Kniba príjmov 1811-1848, príjmy 1811/12 a nasledujúce.
92. ŠA BB, PZ, MP, kr. 3, Kniba zápisnic 1830-1834, 1831/No. 72, 75, 76, 78; ŠA BB, PBB, Zbierka cirkevných matrik (ďalej ZCM), Matrika zomrelých ev. a v. cirkvi Pliešovce (ďalej Matrika ev. a v.) 1820-1881, s. 64-66; Matrika zomrelých r. k. cirkvi v Sáse (ďalej Matrika r. k.) 1778-1895, s. 117-124 (príčina úmrtia tu nie je uvedená).
93. ŠA BB, PZ, MP, kr. 2, Kniba zápisnic 1827-1831, 1828/No. 20, 30, 1829/No. 51.
94. ŠA BB, PZ, MP, dokument v samostanom kovovom obale.
95. ŠA BB, PZ, MP, kr. 6, Kniba zápisnic 1855-1859, 1855/No. 14.
96. ŠA BB, PZ, MP, kr. 4, Kniba zápisnic 1839-1846, 1843/No. 38.

97. ŠA BB, PZ, MP, kr. 12, *Knihá obežníkov a nariadení hlavného slúžneho vo Zvolene (ďalej *Knihá obežníkov*) 1812–1850, list Imricha Nándorybo zo 4. 4. 1849. Honvédov z Pliešoviec na rozdiel od okolia (Sása, Babiná) nepoznáme. MIKÁR, Zs.: *Honvéd-névkönyv az 1848/49-díky honvédseregnek 1890-ben még életben volt tag-jairól*, Budapest 1891, s. 372.*
98. ŠA BB, PZ, MP, kr. 12, *Knihá obežníkov 1812–1850, list A. Kardoša z 28. 8. 1849. Po porážke maďarskej revolúcie, ktorú viedol Ludovít Košút (Kossuth), sa stal kráľovským komisárom M. Rárus, priaznivo naklonený slovenskému národnému hnutiu.*
99. ŠA BB, PZ, MP, kr. 12, *Knihá obežníkov 1812–1850, list A. Kardoša zo 17. 9. 1849.*
100. ŠA BB, PZ, MP, kr. 12, *Knihá obežníkov 1812–1850, list A. Kardoša z 23. 9. 1849. Jozef Kozáček bol katolíckym farárom vo Zvolene. Patril k popredným národno-kultúrnym pracovníkom.*
101. *Cirkevný zbor evanjelickej a. v. cirkvi Pliešovce, Archív farského úradu, nesignované, Knižička pokút za zanechanvo posjelanja djetok do skoli, skrze patričnich rodičov zloženich.*
102. ŠA BB, PZ, MP, kr. 6, *samostatný spis: Zápisnica vidrzjávaničh válného zbromaždenjá s poradov obci slob. mestečka Pliešovce v roku (ďalej Zápisnica) 1873, č. 1.*
103. ŠA BB, PBB, ZCM, *Matrika ev. a. v. 1820–1881, s. 348–377; Matrika r. k. 1778–1895, s. 292–298.*
104. *Nepoznáme napr. údaje o Židoch, ktorí už v Pliešovciach bývali.*
105. ŠA BB, PZ, MP, kr. 6, *samostatný spis: Zápisniča od 11. septembra 1875 vidrzjávaneého sbromaždenjá poverejnctva velkej obci Plješovce.*
106. ŠA BB, PZ, MP, kr. 6, *Zápisnica 1873, č. 8.*
107. ŠA BB, PZ, MP, kr. 6, *Knihá 1878–1891, s. 14–15.*
108. ŠA BB, PZ, MP, kr. 6, *Knihá 1878–1891, s. 68–70, 151–155.*
109. ŠA BB, PZ, MP, kr. 6, *Knihá 1878–1891, s. 77–78. A. Radvánszky sa výrazne pričínil o šírenie maďarizácie, avšak aktívne pôsobil aj v evanjelickej cirkvi.*
110. POHRONSKÝ: *Pliešovce. In: Slovenské noviny, č. 12, roč. 1, 1886, s. 2–3; Hospodárstvo, kupectvo, priemysel. In: Slovenské noviny, č. 5, roč. 1, 1886, s. 3.*
111. RATKOVSKÝ, Š. – ŠMIDT, R.: *Pliešovce..., s. 19–20.*
112. ŠA BB, PZ, MP, kr. 6, *Knihá 1878–1891, 1891/VIII.*
113. ŠA BB, MZ, *fond Notársky úrad Pliešovce, kr. 10, fasc. 1925, 1 spis.*